

**Харабати-баба теќе – исламско културно наследство во Македонија,
жртва на негрижата и мета на интерес помеѓу разни групи во исламот**
Виктор Трајановски, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје, Република
Македонија

Овој реферат ќе го започнам со цитирање на членот 2 од Законот за заштита на културно наследство на Република Македонија каде стои: Културно наследство во смисла на овој закон се материјални и нематеријални добра коишто, како израз или сведоштво на човековото творештво во минатото и сегашноста или како заеднички дела на човекот и природата, поради своите археолошки, етнолошки, историски, уметнички, архитектонски, урбанистички, амбиентални, технички, социолошки и други научни или културни вредности, својства, содржини или функции, имаат културно и историско значење и заради нивната заштита и користење се наоѓаат под правен режим согласно со овој и друг закон¹.

Токму поради исполнувањето на дел од ваквите функции или културни вредности, на листата за Заштита на културното наследство во Македонија, се нашло големото бекташко светилиште „Серсем Али баба“ или повеќе познато како „Харабати-баба“, теќето од Тетово, со сите негови објекти.

Впишувањето во листата на Културно наследство е највисока оценка за вредноста на ова бекташко светилиште и признание за неговата припадност на целото човештво. Имено, ова теќе низ историјата зрачело со својата духовност, а денес е со големо историско значење, белег на една поинаква цивилизација, вековно интересна и посетувана од историчари, културолози, патеписци и граѓани – луѓе од многу страни на светот². Бидејќи се работи за бекташко светилиште, најпрво би сакал во кратки црти да се запознаеме со основните карактеристики на бекташкиот дервишки ред.

Кога ќе се спомне бекташкиот тарикат или дервишки ред, всушност, станува збор за мистичен ред во исламот, познат како суфизам, чија основна цел е соединување со Бог. Бекташкиот дервишки ред се поврзува со името на **Хаци Бекташ Вели**, евлија, кој живеел

во Анадолија во втората половина на 13-тиот век, кој се смета за основач и духовен лидер, односно свет заштитник на бекташкиот тарикат според кого, овој тарикат го носи неговото име (Слика 1).

„Ова доктрина во исламот, звана бекташизма, уствари го носит името бекташизма од Хункар Аџи Бекташи Вели.“³

Бекташизмот во форма каква што ја знаеме денес, не бил профилиран до 16 век. Поединецот одговорен за утврдување на постојната структура на бекташкиот ред бил **Бал’м Султан**. Тој спровел голем број на реформи, имал контрола над сè и ги унифицирал бекташките правила. Како резултат на оваа трансформација Бал’м Султан се смета за вториот светец и вториот основач (тур. İkinci Pir, пер. Piri Sani)⁴.

Што се однесува до суштината на учењето на бекташите, догмите или темелните точки на верското учење, бекташкиот тарикат нуди уникатно и препознатливо читање на Куранот; следење на учењата и практиките на пратеникот Мухамед и хазрети Али; почит кон семејството на пратеникот Мухамед – „ехли-бејт“, почит кон 12-те имами и 14-те безгрешни жртви т.н. масуми (masum-i rak); потоа, верување во евлии т.е. светци; следење на светиот пат на Хункар Хаџи Бекташ Вели и доктрината на четирите порти која не може да се замисли без ликот на муршидот или учителот кој го знае најдобро патот кој води до севишниот Алах, односно Хак, односно Вистината. Во популарната бекташка изрека “Eline, diline beline sahip ol,” со значење „биди господар на твоите раце, твојот јазик и твојот појас (во смисла на интимните делови)⁵, се инкорпорирани моралните вредности како што се: не кради, не повредувај, не убивај, не клевети, не навредувај, не лажи, не врши прељуба, не блудничи, кои не посетуваат на 10-те божји заповеди во христијанството⁶, а кои строго се почитуваат од страна на бекташите во текот на целиот нивен живот.

Историскиот развој на бекташкиот тарикат во Македонија, како и во целиот регион, се поврзува со подемот на бекташкиот ред од почетокот на XVI век, со дејствувањето на Бал’м Султан. За присуството на бекташкиот тарикат во Македонија во XVI век сведочи најстариот објавен пишан документ во врска со едно бекташко светилиште. Тоа е еден запис од 1544 година, чиј оригинал се чува во „Архивот на претседателството на владата

на Република Турција“ во Истанбул. Станува збор за теќето Х’д’р баба⁷ во Македонски Брод кое се смета за најстаро бекташко светилиште во Македонија.

Од истиот период, од XVI век се претпоставува дека потекнуваат Дикмен-баба теќето во Канатларци, како и теќето Харабати-баба познато уште и како Серсем Али-баба теќе во Тетово. Денес, покрај овие, горе споменати теќиња во Македонија активно е уште и теќето Х’д’р-баба во Кичево.

Серсем Али-деде или Харабати-баба теќето од Тетово

Бекташкото теќе Харабати-баба во Тетово е најголемото и најразвиеното османлиско дервишко теќе на Балканот. Нема сигурни податоци за времето на неговата изградба. Според одредени извори, теќето го основал Серсем Али-деде⁸ во 16-от век. Други информации говорат дека теќето е основано во 18-от век, во времето на Харабат Мехмет-баба кој починал во 1780 г., кој на местото во кое се запалило кандилото на Серсем Али-деде го основал теќето. Токму поради ова и теќето се споменува со две имиња: Серсем Али-деде и Харабати-баба⁹. Она што со сигурност се знае, е поврзано со обновувањето и претворањето на Харабати-баба теќето во голем комплекс, а тоа е кон крајот на втората половина од 18-ти и почетокот на 19 век и му се препишува на познатиот тетовски управител Реџеп-паша (починал во 1822 г.) и неговиот син Абдул Рахман-паша, кои повеќе од еден век независно владееле во поголемиот дел од централна и западна Македонија. Харабати-баба односно Серсем Али-баба теќето *„изградено е на седми февруари илјаду петсто триес осма година ставени се темелите. Меѓутоа не бил во ова големина, помало бил. После за време на Реџеп-паша стариот што е тука закопан, и тој му има подарено на теќето овој имот.“*¹⁰

Теќето Харабати-баба се состои од комплекс згради кои претставуваат архитектонско единство: зграда за бекташки церемонии и обреди, за живеење на бабата и дервишите и зграда за домашна економија, сите оградени со високи ѕидови во кои постоеле и пушкарници за одбрана. Во рамки на теќето се наоѓаат повеќе турбиња (гробови). Прво е изградено турбето на Серсем Али-баба, првиот старешина на теќето, подигнато на многуаголна основа. Многу подоцна до него се изградени две простории: во едната е погребан Реџеп-паша, а во другата, поголема, се гробовите на бабите – лидерите

на теќето. Во тој текиски комплекс, наследникот на Реџеп-паша, Абдурахман-паша, издвоил мал дел во северозападниот агол за „Харемлик“ (женско оделение), со посебни сидови, а се состои од куле (торња) и приземје со еден спрат. Ова го подигнал за ќерката, Фатима, која, исто така, е погребана во турбето на теќето со другите баби¹¹.

Се чини дека не постои ваков комплекс на Балканот, каде што се содржани сите белези на бектешкиот тарикат, што го прави ова теќе едно од најубавите и најрепрезентативни бекташки светилишта на Балканот (Слика 2).

Судбината на теќето

Културното наследство носи белези на историски времиња и социо-културни и политички режими кои што го конструираат; тоа е поле на интеракција и договарање на интересите на различни социјални групи. Во таквата перспектива некои автори претпочитаат да говорат за „режим на наследство“¹².

Бекташите престојувале во Харабати-баба теќето до 1912 година, и не се користело ова светилиште за верски обреди сè до 1941 г. Теќето повторно било активно помеѓу 1941-1945 г., а потоа во седумдесеттите години било дефинитивно напуштено, односно, теќето било национализирано и претворено во угостителско-туристички комплекс, и три објекти кои го сочинувале теќето се користеле како хотел, ресторан и диско. На тој начин комунистите го отстраниле бекташкиот старешина Баба Ќазим Бакали, (умрел 1983 г.). Во овој период поради пијаната изопаченост на бројни гости во хотелот, ресторанот и диското, довело до сквернавење на надгробните споменици при што биле уништени и уринирани, а исто така, бил опожарен главниот комплекс со турбињата предизвикувајќи значителни штети на гробовите на многу светци закопани во нив. Извесен период во рамките на теќето бил сместен Музејот на тетовскиот крај.

По распадот на Југославија и создавањет на независна Република Македонија во 1991 г. македонската влада не успеа да ги задоволи барањата за негово целосно, правно враќање на нивните претходни сопственици, иако последните бекташки баби Таир Гаши а подоцна и баба Тахир Емини, (1941-2006) во еден дел од него повторно влегуваат. Во меѓувреме Музејот на тетовскиот крај е иселен, а престаната е и угостителската дејност и хотелското сместување.

Позитивно решение на прашањето за сопственост било на добар пат се до 15-ти август 2002 година, кога група на исламски фундаменталисти, односно вахабисти, наоружани со калашникови и пиштоли навлегоја во скапоценото Харабати-баба теќе во Тетово и зазедоа контрола на поголемиот дел од објектите изјавувајќи дека ќе го вратат повторно имотот за изведување на нивната пет дневна молитва, т.е. ќе го претворат во џамија. Оваа узурпација беше спроведена со очигледно одобрување на сунитските верски власти, односно официјалната Исламска верска заедница во Македонија. Тие го окупирале теќето, секако без судска одлука и без правен документ, само за да наложат фактичко присуство тука и да го присвојат целиот комплекс.

Главното прашање кое се јавува е зошто овие исламски фундаменталисти сакаат да го приграбат ова бекташко светилиште и да го претворат во џамија? Постојат повеќе од 25 џамии во Тетово, 12 од нив се во околината на теќето. Зошто оваа група не сака да своите верски обреди да ги извршува во овие џамии? Речиси четиринаесет години подоцна, истата оваа група и понатаму, истакнувајќи го нивниот екстремизам, перманентно ги тормози припадниците на бекташката заедница, заплашувајќи ги и загрозувајќи ги нивните животи. Исто така, оваа радикална група, претставува постојана закана и за сите оние кои доаѓаат да го посетат ова прекрасно бекташко светилиште, често претставувајќи им го бекташизмот како отпадничко движење, давајќи им погрешни перцепции на посетителите, а неретко заплашувајќи ги и спречувајќи ги посетителите доколку изразат желба да ги видат турбињата и да го посетат дервишот во теќето, велејќи им да се држат подалеку од бекташите "еретици".

За јавноста бектешиската заедница стана одново интересна откако таа се посомнева во извештајот на СВР Тетово за пожарот во кој изгоре дел од познатото Харабати-баба теќе во Тетово, кое се случи на 13 декемри 2010 година. Бектешите тогаш побараат полицијата повторно да направи увид и да утврди дали навистина причината за пожарот е прегреана светилка во една од собите на теќето. Тогаш беше опожарена внатрешноста на просторијата во која се вршат верските обреди. Изгорени беа околу 30 метри квадратни таванска резба, стара повеќе од 300 години, со што е нанесена огромна штета на овој познат локалитет од исламскиот период, изграден уште во 1538 година. Пожарот ја разгоре и дилемата околу сопственоста на објектот и ги зовре односите меѓу Исламската

верска задница и Бектишиската заедница кои се во тивка "војна" околу сопственоста на познатиот локалитет¹³. Имено, бекташите војна водат со Исламската верска заедница која не ги признава и недозволува да биде регистрирана оваа верска заедница во Единствениот судски регистар како верска заедница. Последните години од XX век, помеѓу бекташите се јавува идеја за формирање единствена заедница на бекташите во Македонија, која набрзо била правно реализирана, од страна на бекташите од Харабати-баба текето.

Нивната регистрација во Единствениот судски регистар траела само неколку години, т.е. до донесувањето на „Законот за правна положба на црква, верска заедница и религиозна група“¹⁴ во 2007 година. Заради формално-правно задоволување на критериумите за пререгистрација на овој закон, неизбежно било пререгистрација и на бекташката заедница. Токму со ваквиот Закон започнува голготата односно агонијата на бекташката заедница од Харабати-баба текето во Тетово, која поради сплет на околности не може да се избори за своја (пре)регистрација до ден денес.

Иако, навидум нивниот проблем лежи во пререгистрација која сè уште не може да се изврши, сепак, скриената заднина на проблемот е спорот на бекташката заедница со Исламската верска заедница во Македонија околу имотно-правните односи за објектот Харабати-баба теќе во Тетово. Според кажувањата на моите соговорници, ИВЗ го попречува формирањето и регистрација на независна тарикатска заедница во Македонија за да не се добие самостоен правен статус на бекташката заедница во Македонија, а со тоа да се оневозможи водењето на спорот за текето во Тетово.

Објаснувањето на надлежните судски органи за одбивањето на регистрацијата било во тоа што нивното име „бекташка“ веќе било содржано во името на Ехлибејтска бекташка религиозна група на Македонија, со седиште во Кичево, а која е уредно регистрирана во Единствениот судски регистар. Случајно или не оваа регистрирана група веднаш добила поддршка од Исламската верска заедница. Исто така во образложението на судските органи стои дека изворите на учење биле исти како кај друг регистриран верски субјект т.е. со Исламска верска заедница, која е регистрирана на 14 ноември 2008 година и дека не бил доставен доказ за сопственост на седиштето наведено во барањето, врз основа на кој судот би можел да утврди дека седиштето Харабати-баба теќе е нивен имот¹⁵.

Бекташите сметаат дека овој потег на ИВЗ за непризнавање е последица на проблемот со теќето во Тетово, а сè со цел да се оневозможи нивно понатамошно регистрирање и постоење и на тој начин да се изгуби правната битка околу сопственоста врз теќето.

Харабати-баба теќето има потенцијал за генерирање на огромно богатство кое се должи на фактот дека неговиот вакф имотната сопственост е огромна. Ако теќето е вратено во целост на бекташката заедница, средствата кои би требале да бидат генерирани во текот на овие својства ќе бидат значајни за обезбедување доволно приходи за одржување на потребите на заедницата. Постоенето на недоразбирања и контрадикторности на релација ИВЗ-Бекташиска заедница во голема мера условува да се уништува теќето и да се губат неговите историски и културно-уметнички вредности.

Исламското културно наследство од периодот на турското владеење во Македонија, како дел од нејзината севкупна мултицивилизациона слика, станува се позагрозено пред се поради негрижаа на човечкиот фактор. Знаејќи ја ваквата состојба која со години се провлекува во тетовското теќе, македонската влада преку своите институции, до ден денес не покажува интерес во решавање на овој случај. Дали се работи за немоќ поради опструкции и големо влијание на ИВЗ во политиката, или пак станува збор за незаинтересираност и апсолутна негрижа за културното наследство од страна на владата, ќе остане знак прашање.

Доколку ги погледнеме членот 4 и членот 5 од Законот за заштита на културно наследство, ќе најдеме на *Цели на заштита*, а таму стои следно: Основна цел на заштитата е: 1. Зачувување на културното наследство во изворна состојба; 2. Создавање на што поповолни услови за опстанок на културното наследство и за задржување на интегритетот на сите податоци што тоа ги носи во себе како сведоштво, извор или своевиден документ;... 4. Оспособување на културното наследство, според неговата намена и значење, да служи за задоволување на културните, научните, едукативните, естетските, верските, економските, туристичките и другите потреби на граѓаните и на општеството. (2) *Оперативна цел на заштитата* е преземање на активности за спречување на дејства, појави и влијанија со кои се врши или може да настане оштетување, уништување, растурање, исчезнување, деградирање и противправно присвојување на културното наследство. (3) *Крајна цел на заштитата* е пренесување на

културното наследство на идните генерации. Додека во членот 5 стои: (1) Културното наследство е темелна вредност на Република Македонија што се заштитува во секакви околности. (3) Културното наследство се заштитува според неговите вредности, значење и степен на загроеност, без оглед на времето, местото и начинот на создавањето или кој го создал и во чија сопственост или владение се наоѓа, како и без оглед дали е од световен или религиозен карактер и на која конфесија припаѓа или дали е регистрирано¹⁶. Овие членови од Законот за заштита на културното наследство покажуваат како Државата, односно ресоротно министерство, треба да се однесува, да се грижи и/или да го заштитува културното наследство. Меѓутоа, согледувајќи ја целата ситуација, во овие членови од Законот, повеќе е прикажан еден идеален или замислен модел на функционирање на нештата, кој се коси со реалната состојба која е сосема различна и далеку од идеална. Така, иако Министерството за култура на Република Македонија целиот комплекс во тетовското теќе го има ставено под заштита на државата, како културно наследство од посебно значење, кое треба да го заштити и одржува, таа многу малку, речиси и да не вложува во ова културно наследство што е меѓу ретките во државата од овој тип. На тој начин бекташите од ова теќе, се оставени сами да ја водат битката околу грижа за теќето од уништување, преку самостојни поправки, одржување и заштита на овој историски споменик. Но исто така, оставени се сами да се справуваат со постојаните напади и навреди од страна на радикалната група која бесправно го има узурпирано теќето повеќе од десетина години.

Бекташите сметаат дека, како последица на вооружениот конфликт од 2001 година, како и неодговорниот однос на државата кон културното наследство, а притоа имајќи предвид и периодот на комунизмот кога на верниците на бекташката верска заедница не им беше дозволен пристап, на жалост уништен е голем дел на објектите во самиот комплекс. Доколку се продолжи со ваквиот игнорантски однос кон теќето и кон бекташката заедница, лесно може да го снема ова значајно бекташко светилиште од мапата на исламското културно наследство, и од листата на Културно наследство во Македонија (Слика 3).

Бекташите од Харабати-баба теќето, постојано апелираат до Владата на Република Македонија, до политичарите, до странските дипломати и до останати влијателни тела за

помош, но без успех. Она што оваа верска заедница постојано апелира до органите на власта и ги повторува нивните барања е следно: прво регистрација согласно законот, како легална верска заедница, потоа, спроведување на денационализација и враќање на имотот за кои, велат, дека поседуваат и тапи, трето, отстранување на противзаконските радикалисти, узурпатори на теќето и помош за реконструкција на теќето.

Слика 1. Хаџи Бекташ Вели, основач и духовен лидер на бекташкиот тарикат

Слика 2. Дел од објектите во Харабати-баба/Серсем Али-баба теќето, фотографии направени при сопствено теренско истражување, во теќето Харабати-баба, 2013 г.

Слика 3. Абдул Муталиб, дервиш во бекташкото теќе Харабати-баба во Тетово. Фотографија направена при сопствено теренско истражување, во теќето Харабати-баба, 2013 г.

Библиографија:

1. Ване Георгиев, Стејт Департментот ја осудува ИВЗ за окупација на бекташкото теќе, во: Глобус, неделн весник, достапно на: <http://www.globusmagazin.com.mk/?ItemID=339C8A1065706E4FB704B4FED1661E61>, веб-страницата последен пат е посетена на 12.10.2016 г.
2. Гојко Ефтоски, Арабати баба теќе: Културно-истриски споменик на минатото, достапно на: <http://www.utrinski.mk/?ItemID=E8DC0CFC3BB4D845AEESA37AFFCCA8D0>, веб-страницата последен пат е посетена на 11.10.2016 г.
3. Елизабета Конеска, Дилеми околу историјата на црквата Св. Никола или Х'д'р баба турбето во Македонски Брод, во: Гласник, год. 50, број 1, Институт за национална историја, Скопје, 2006 г.

4. Закон за заштита на културно наследство, достапно на:
http://www.kultura.gov.mk/documents/Zakon_za_zastita_na_kulturnoto_nasledstvo.pdf, веб-страната последен пат е посетена на 11.10.2016 г.
5. Македонски православен календар, Светиот Архиепископски Синод на Македонската Православна Црква - Охридска Архиепископија, 2015 г.
6. Метин Изети, Тековите на тесавуфот, Здружение за културна афирмација „СКОФИА“, Тетово, 2008 г.
7. Службен весник на Република Македонија, број 154, година LXIX , 7 декември 2012, достапно на:
<http://www.slvesnik.com.mk/Issues/59A663CC6B61A64094D8390F618ACE5E.pdf>.
8. Сопствени теренски истражувања, 2014 година, западен дел на Македонија. Дервиш на 58 годишна возраст, Албанец.
9. Сопствени теренски истражувања, 2013 година, западен дел на Македонија. Старешина - баба на 74 годишна возраст, Албанец.
10. Указ за прогласување на законот за правната положба на црква, верска заедница и религиозна група, во: „Службен весник на Република Македонија“ бр. 113 од 20.09.2007 година.
11. Bendix, Regina F., Aditya Eggert & Arnika Peselmann (ed.) 2012: Heritage Regimes and the State. Goettingen Studies in Cultural Property, Vol. 6. Goettingen: Universität Goettingen.
12. Džemal Čehajić, Derviški redovi u jugoslovenskim zemljama sa posebnim osvrtom na Bosnu i Hercegovinu, Grafo-art atelje, Sarajevo, 1986.
13. Frank Kressing, A Preliminary Account o Research regarding the Albanian Bektashis - Myths And Unresolved Questions published in : KASER, Karl; K RESSING, Frank (2002), Albania - A country in transition. Aspects of changing identities in a south-east European country. Baden-Baden, pp. 65-92. Достапно на: http://www.philhist.uni-augsburg.de/lehrstuehle/volkskunde/lehre_verkn__pfung_mit_digicampus/ss07/Religion_als_Bestandteil_von_Ethnizit__tskonstruktionen/Downloads/Preliminary_Account_Albanian_Bektashiyye.pdf.

14. John Kinglesy Birge, *The Bektashi Order of Dervishes*, Luzac & CO., London W.C., 1937.
15. Stephen Schwartz, *The Harabati Baba Teqe in Tetova Under Wahhabi Attack*, достапно на: <http://www.islamicpluralism.org/1682/the-harabati-teqe-in-tetova-under-wahhabi-attack>.

---

¹ Закон за заштита на културно наследство, достапно на: http://www.kultura.gov.mk/documents/Zakon_za_zastita_na_kulturnoto_nasledstvo.pdf, веб-страната последен пат е посетена на 11.10.2016 г.

² Гојко Ефтоски, Арабати баба теќе: Културно-истриски споменик на минатото, достапно на: <http://www.utrinski.mk/?ItemID=E8DC0CFC3BB4D845AECA37AFFCCA8D0>, веб-страницата последен пат е посетена на 11.10.2016 г.

³ Сопствени теренски истражувања, 2013 година, западен дел на Македонија. Старешина - баба на 74 годишна возраст, Албанец.

⁴ John Kinglesy Birge, *The Bektashi Order of Dervishes*, Luzac & CO., London W.C., 1937, стр. 56.

⁵ Frank Kressing, *A Preliminary Account o Research regarding the Albanian Bektashis -Myths And Unresolved Questions published in* : KASER, Karl; K RESSING, Frank (2002), *Albania - A country in transition. Aspects of changing identities in a south-east European country*. Baden-Baden, pp. 65-92. Достапно на: http://www.philhist.uni-augsburg.de/lehrstuehle/volkskunde/lehre_verkn__pfung_mit_digicampus/ss07/Religion_als_Bestand_teil_von_Ethnizit__tskonstruktionen/Downloads/Preliminary_Account_Albanian_Bektashiyye.pdf.

⁶ *Македонски православен календар*, Светиот Архиепископски Синод на Македонската Православна Црква - Охридска Архиепископија, 2015 г., стр. 7.

⁷ Повеќе за ова теќе види кај Елизабета Конеска, *Дилеми околу историјата на црквата Св. Никола или Х'д'р баба турбето во Македонски Брод*, во: Гласник, год. 50, број 1, Институт за национална историја, Скопје, 2006 г.

⁸ Серсем Али деде бил Тетовец и служел како везир во Високата Порта во времето на Султанот Сулејман, кој истовремено бил оженет со сестрата на Серсем Али Деде, Махидевран Султан. Меѓутоа тој подоцна ја оставил службата и се повлекол во главното бекташко теќе во Киршехир, каде стигнал до положба Поглавар.

---

⁹ Метин Изети, *Тековите на тесавуфот*, Здружение за културна афирмација „СКОФИА“, Тетово, 2008 г., стр. 195.

¹⁰ Сопствени теренски истражувања, 2014 година, западен дел на Македонија. Дервиш на 58 годишна возраст, Албанец.

¹¹ Džemal Ćehajić, *Derviški redovi u jugoslovenskim zemljama sa posebnim osvrtom na Bosnu i Hercegovinu*, Grafo-art atelje, Sarajevo, 1986., 176.

¹² Bendix, Regina F., Aditya Eggert & Arnika Peselmann (ed.), *Heritage Regimes and the State*. Goettingen Studies in Cultural Property, Vol. 6. Goettingen: Universität Goettingen., 2012.

¹³ Ване Георгиев, Стејт Депарментот ја осудува ИВЗ за окупација на бекташкото теке, во: Глобус, неделн весник, достапно на: <http://www.globusmagazin.com.mk/?ItemID=339C8A1065706E4FB704B4FED1661E61>, веб-страницата последен пат е посетена на 12.10.2016 г.

¹⁴ Види: Указ за прогласување на законот за правната положба на црква, верска заедница и религиозна група, во: „Службен весник на Република Македонија“ бр. 113 од 20.09.2007 година.

¹⁵ Службен весник на Република Македонија, број 154, година LXIX , 7 декември 2012, достапно на: <http://www.slvesnik.com.mk/Issues/59A663CC6B61A64094D8390F618ACE5E.pdf>.

¹⁶ Закон за заштита на културно наследство, достапно на: http://www.kultura.gov.mk/documents/Zakon_za_zastita_na_kulturnoto_nasledstvo.pdf, веб-страницата последен пат е посетена на 11.10.2016 г.